

AMİSOS / AMISOS

Cilt/ Volume 5, Sayı/ Issue 9 (Aralık/ December 2020), ss./ pp. 440-454
ISSN: 2587-2222 / e-ISSN: 2587-2230
DOI: 10.48122/amisos.829772

Özgün Makale / Original Article

Geliş Tarihi/ Received: 22. 11. 2020
Kabul Tarihi/ Accepted: 17. 12. 2020

GÜNÜMÜZE ULAŞAMAYAN BİR KÜLTÜR MİRASI: KOYUNYERİ KÖYÜ CAMİİ

A CULTURAL HERITAGE THAT HAS NOT SURVIVED TO THIS DAY: KOYUNYERİ VILLAGE MOSQUE

Murat KARADEMİR – Melike DEMİRTAŞ*

Öz

Koyunyeri Köyü Camii, Edirne'nin İpsala ilçesine 15 km uzaklıkta bulunan eski adı Koyunyeri, yeni adı Aliço Pehlivan Köyü'nde günümüzdeki köy camisinin doğusunda bulunmaktaydı. II. Abdülhamit döneminde yaptırılmış olduğu düşünülen yapı, uzun süre kullanılmış ancak 1980'li yılların sonuna doğru üst yapısı çökmeye başlamıştır. Yavaş yavaş harap olan cami ibadet edilemez hale gelince, 1994 yılında caminin bitişiğine köy sakinleri tarafından yeni bir cami yaptırılmıştır. Daha sonra ise gittikçe harap duruma düşen caminin üst örtüsü tamamen yıkılmış, kapı ve pencereleri kırılmıştır. Bunun üzerine köy halkı ve muhtarı, yapının tehlike arz etmesi nedeniyle 2018 yılı sonlarında tamamen

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Alaadin Keykubat Kampüsü, Selçuklu/Konya/Türkiye. E-posta: karademir22@hotmail.com ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-9776-3789>

Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Alaadin Keykubat Kampüsü, Selçuklu/Konya/Türkiye. E-posta: melikee_demirtas@hotmail.com ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-6744-1562>

ortadan kaldırmıştır. Tarihi caminin bulunduğu alan günümüzde yeni caminin bahçesi olarak düzenlenmiştir.

Kareye yakın dikdörtgen bir plana sahip olan yapıdan günümüze herhangi bir kitabe ulaşmamıştır. Caminin hangi tarihte ve kim tarafından yapıldığı da bilinmemektedir. Cami ile benzerlik gösteren aynı yöredeki diğer camiler ve bu camilerin inşa tarihleri ve mimari üslupları göz önüne alındığında, eserin XIX. yüzyıl sonlarında II. Abdülhamit döneminde inşa edildiği düşünülmektedir.

Bu çalışmada 2018 yılı sonlarında tamamen yıkılan caminin yıkılmadan önceki malzeme, plan ve tasarım özellikleri hakkında genel bilgiler verilecektir. Çalışmanın amacı daha önce literatürde mevcut olmayan bu sanat eserini bilim dünyasına tanıtmaktır.

Anahtar Kelimeler: Edirne, İpsala, Koyunyeri, Cami, Osmanlı Mimarisi.

Abstract

Koyunyeri Village Mosque is located 15 km from Ipsala district of Edirne. It is located east of the present-day village mosque in the village of Koyunyeri which is the old name and Alico Pehlivan which is the new name. The structure, which is thought to have been built during the second Abdulhamid period, was used for a long time; however, by the end of the 1980s, its superstructure began to collapse. As the mosque gradually fell into disuse, a new mosque was built adjacent to the mosque in 1994 by the residents of the village. Later, the upper cover of the mosque, which became increasingly dilapidated, was completely destroyed, and the doors and windows were broken. Therefore, the village people and the headman completely eliminated the mosque in late 2018 due to the danger of the structure. The area where the historic mosque is located is now organized as the garden of the new mosque.

There is no building inscription on the structure, which has a rectangular plan close to the square. It is also unknown at what date the mosque was built and by whom. Considering the construction dates, architectural styles and other mosques in the same region that are similar to the mosque, it is believed that the work was built during the second Abdulhamid period of the beginning of the twentieth century.

In this study, general information about the materials, plans and design features of the mosque, which was completely destroyed in late 2018, will be given. The aim of the study is to introduce this masterpiece, which was not previously available in any branch of science, to the world of science.

Keywords: Edirne, Ipsala, Koyunyeri, Mosque, Ottoman Architecture.

Giriş

Edirne iline bağlı bulunan İpsala ilçesi, Edirne'nin güneybatısında yer almaktadır. Kuzeybatıda Meriç nehri, kuzeydoğuda Uzunköprü, doğuda ve güneyde Keşan, güneybatıda ise Enez ilçeleri ile çevrilidir. Batı kesimini ise aşağı Meriç ovasının bir parçasını oluşturan İpsala ovası oluşturmaktadır. Konumu itibarıyla Trakya'nın ulaşım ağı içinde önemli bir yere sahip olan İpsala ilçesi, Trakya tarihinde önemli rol oynamış bir bölgede yer almaktadır.

Koyunyeri Köyü ise İpsala ilçesine 15 km uzaklıkta olup, Kocahıdır ve Esetçe beldeleri arasında kurulmuştur.

İpsala isminin *Kypsela*’dan türediği bilinmekte olup, Haçlı seferlerini yazan Fransız tarihçiler *Capesale*, *Esquipesale* ve *Quipesale* adını kaynaklarda kullanmışlardır¹. İpsala’nın tarihine ait bulgular bize Trakya’ya adını veren Trak kavimlerinin MÖ 4000-2000 arası gittikçe yoğunlaşan göçlerle bu yöreye gelip yerleştiklerini söylemektedir². Edirne ve Meriç havzası boyunca etkili olan Odris kavimlerinin Trakların en büyük ve en güçlü kolu olarak bu yörede yaşadıkları bilinmektedir³. Odris krallığı zamanında merkez olan İpsala önemli bir yere sahipti.

Konumu itibarıyla sürekli el değiştiren yöre, MÖ 513’te büyük Pers imparatoru Darius’un hükümdarlığı altına girmiştir⁴. Perslerin zayıfladığı bir zamanda bazı Trak boyları yeniden birleşerek merkezi *Kypsela* olan bir Trak devleti kurmuşlardır⁵. Makedon Kralı II. Philip, Trakya’nın büyük bir çoğunluğunu işgal ettikten sonra, bölge Makedonların eline geçmiştir.

Makedonya Krallığı’nın Romalılar tarafından ortadan kaldırılmasıyla bölge, MÖ 168 yılında Romalıların hâkimiyeti altına girmiştir⁶. MÖ 27 tarihine gelindiğinde Roma İmparatoru Augustus, İpsala-Enez hattını Makedonya ile sınır ederek bölgeyi Roma’ya bağlı otonom bir denetim oluşturan Traklara bırakmıştır. Bölgedeki bu Trak denetimini gösteren kitabeler mevcuttur⁷. Uzun süren ayaklanmalar ve karışıklıklar sonunda Trakya, Roma İmparatoru Claudius tarafından M.S. 46 tarihinde resmen Roma toprağı olarak “*Provincia Thracia*” adıyla başkenti *Perintos* olmak üzere denetim altına alınmıştır⁸.

İpsala tarihte “*Via Egnatia*”⁹ diye bilinen ünlü yolun geçtiği bir bölge olarak ta büyük bir öneme sahiptir. Bu yol İtalya ile doğu eyaletleri arasındaki ilişkiyi kolaylaştırmayı, askeri ve idari ihtiyaçları karşılamayı sağlıyordu¹⁰.

XIV. yüzyıla gelindiğinde Osmanlıların Rumeli’ye geçişleri, Türk tarihine yeni bir yön vermesi bakımından önem taşımaktadır. İpsala, ilk olarak 1356 yılında Orhan Gazi’nin oğlu Süleyman Paşa tarafından fethedilmiş, daha sonra elden çıkmış, birkaç yıl sonra da Edirne’nin fethi sonrasında yeniden Gazi Evrenos Bey tarafından fethedilmiştir¹¹. Evliya Çelebi’nin Seyahatnâme’sine göre ordu burada Cuma namazı kılmak için ilk selâ’yı okuttuğunda adına *İpsala* denilmiştir¹².

XVII. yüzyılda padişahların Edirne ve çevresine ilgisi giderek artmış, yüzyılın ikinci yarısından itibaren padişahlar tüm zamanlarını burada geçirir olmuşlardır¹³. XVIII. yüzyılda Edirne Vakası yüzünden İpsala ve çevresi de bu durumdan etkilenmiş olup, bu olay bölgenin

¹ Broqui re 2000, 305.

² Anonim 2013, 5.

³ Umar 2003, 170.

⁴ Mansel 1965, 22.

⁵ Anonim 2013, 5.

⁶ Mansel 1965, 23.

⁷ Kayıcı 2017, 20.

⁸ Beksaç - Beksaç 2012, 26.

⁹ Via Egnatia yolunun Dyrrachium ve Apollonia olmak üzere  ifte başlangıç noktası bulunmaktadır. Millerle  l  l r k  psala’ya kadar sınır ta ları ile donatılmış yolun toplam uzunluğu 535 mildir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Avramea 1999, 4-7.

¹⁰ Kayıcı 2017, 22.

¹¹ Kayıcı 2012, 24.

¹² Da lı vd. 2001, 167.

¹³ Gökbilgin 1994, 425-431.

gerilemesine neden olmuştur¹⁴. Bölge, İstanbul ve Anadolu'dan gelen askerlerin toplandığı bir askeri üs haline gelmiştir¹⁵.

XIX. ve XX. yüzyıllara gelindiğinde Edirne ve çevresi gibi İpsala İlçesi de işgaller ve göçlerle sarsılmıştır. 1828-29 yıllarında II. Mahmut zamanında gerçekleşen Osmanlı-Rus savaşında Rus askerleri Edirne'yi işgal etmiştir. Sonrasında Edirne Anlaşması ile Ruslar şehri terk etmişlerdir¹⁶. 1878-79 yıllarında II. Abdülhamit döneminde tekrar başlayan Osmanlı-Rus savaşında Edirne ve çevresi ikinci defa Ruslar tarafından işgale uğramıştır¹⁷. Koyunyeri Köyü'nün kuruluşu da bu tarihten sonrasına dayanmaktadır. Köy halkını Bulgaristan'dan göç eden Türkler oluşturmaktadır. Eski adı Koyunyeri olan köy 1998 yılında Aliço Pehlivan köyü olarak değiştirilmiştir.

Koyunyeri Köyü Camii

Koyunyeri Köyü Camii, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından korunması gereken taşınmaz 1. Derece Kültür Varlığı Statüsünde yer almakta iken 2018 yılında köy halkı ve muhtarlığı tarafından yıkık durumda olduğu ve etrafa tehlike saçtığı gerekçe gösterilerek yıkılmıştır. Eser, köy merkezinde yer almaktaydı.

1994 yılına kadar köy cemaati tarafından kullanılan yapının hemen yanına aynı yıl daha görkemli ve anıtsal yeni bir cami yaptırılmıştı. 1994 yılından sonra atıl bir duruma düşen yapı o tarihten itibaren kullanılmamıştır. Bugün yapının içinde bulunduğu arazi ise boştur.

Caminin yapım tarihi, banisi ve mimarı kesin olarak bilinmemektedir. Yapıdan bununla ilgili günümüze herhangi bir yazıt ulaşamadığı gibi, arşivlerde de kayıtlı bir vakfiyesi mevcut değildir. Yapı ile ilgili yazılı belgelerde de sınırlı bilgi bulunmaktadır. Bu konudaki tek belge 2013 yılında Edirne Valiliği tarafından basılan *Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri* isimli yayındır. Bu yayında yapı hakkında oldukça kısa bilgiler verilmektedir. Burada yapının üslup bakımından XX. yüzyıl başlarında yaptırıldığı ve 2013 yılındaki yapının durumu hakkında çok kısa bir bilgi bulunmaktadır¹⁸. Caminin yapım tarihi hakkında bilgi sahibi olabileceğimiz başka bir belge bulunmamakla birlikte köy sakinleri caminin yaklaşık 100 yıllık bir geçmişinin olduğunu belirtirler. Cami ile benzerlik gösteren aynı yöredeki diğer camiler ve bu camilerin inşa tarihleri, mimari üslupları, iç mekân düzenleri göz önüne alındığında, eserin XIX. yüzyıl sonlarında inşa edildiği düşünülebilir.

Yapı, düz bir arazi üzerine 10.50 m x 16.50 m ölçülerinde kuzey-güney doğrultusunda uzanmaktaydı. Mihrap yönüne dik uzanan harimin dikdörtgen bir planı olduğu bilinmektedir. Harimin üzeri Marsilya tipi kiremit kaplı kırma çatı ile örtülü idi. Cami, harim bölümü ve harime batı cepheden bitişik tek şerefeli minaresi ile sade bir görünüme sahipti (Çiz. 1, Res. 1).

Eserde inşa malzemesi olarak; Keşan taş ocaklarından çıkarılan ve *Keşan taşı* olarak da bilinen yeşilimsi-kahverengi kalitesi düşük kesme taş, moloz taş ve yer yer tuğla malzeme kullanılmıştı¹⁹. Yığma yapım tekniğinde inşa edilmiş olan yapıda tüm cepheler malzeme açısından aynı özelliklere sahipti. Caminin bütün cephelerinin köşelerinde kesme taş malzeme kullanılmıştı. Bununla birlikte yapının bütün cepheleri sıvalı ve boyalı idi. Çatı saçağı yapının tüm cephelerinde dışarı taşırılmıştı.

¹⁴ Peremeci 1939, 23.

¹⁵ Kazancıgil 1995, 76.

¹⁶ Baykal 1965, 179.

¹⁷ Yıldırım 2020, 197.

¹⁸ Kırçın vd. 2013, 300.

¹⁹ Karademir 2020, 311

Keşan'a özgü kesme taş malzeme ile üzerinin boyalı olduğu doğu cephede altlı ve üstlü olmak üzere aynı karakterde 85 cm x 150 cm ölçülerinde beşerden toplam on adet pencere bulunmaktaydı (Res. 2). Dikdörtgen formlu pencerelerin üst kısmı basık kemerli olarak düzenlenmişti. Pencerelerin etrafı kesme taş ile çerçevelenerek belirginleştirilmişti. Pencere kemerlerinin kilit taşları çıkıntılıydı. Pencerelerin harime bakan sövelerinde tuğla malzeme kullanılmıştı (Res. 3). Üst kat ve alt kat pencereleri arasında yaklaşık 1,5 m mesafe bulunmakta idi. Her iki pencerenin kendi aralarındaki mesafelerinde simetri bulunmaktaydı. Üst kat ve alt kat ayrımı ise kesme taş silme ile belirginleştirilmişti. Doğü cephenin güney ucunda mihrap önünü aydınlatmak için 105 cm x 170 cm ölçülerinde iki adet birbirine simetrik büyük ölçekli pencereye yer verilmişti. Bu pencereler dikdörtgen formlu olup üst kısmı sivri kemerli olarak düzenlenmişti. Benzer örnekleri Trakya bölgesinde Üsküpdere Köyü Camii²⁰, Yeni Karpuzlu Camii²¹, Babaeski Ağayeri Köyü Camii²² ve Pehlivan köy Merkez Camilerinde²³ de görmekteyiz.

Yapının güney cephesinin malzemesi itibariyle doğu cephe ile aynı olmasına karşın cephe düzeni açısından farklı olduğu anlaşılmaktadır. Cephede doğu cephenin güney ucundaki pencereler ile aynı karakterde 105 cm x 170 cm ölçülerinde iki adet büyük ölçekli pencere bulunmakta idi. Dikdörtgen formlu pencerelerin üst kısmı sivri kemerli olarak düzenlenmişti. Pencerelerin etrafı kesme taş ile çerçevelenerek belirginleştirilmişti. Pencere kemerlerinin kilit taşları çıkıntılıydı (Res. 4).

Yapının batı cephesi gerek malzemesi ve gerekse düzeni itibariyle doğu cephe ile aynı özelliklere sahipti. Bu cephenin de üzeri sıvalı ve boyalıydı. Caminin batı cephesine bitişik minaresinde ise tuğla ağırlıklı olmak üzere Keşan'a özgü kesme taş malzeme kullanılmıştı. Minarenin kaide kısmında kesme taş malzeme ön plana çıkarken kaide üzerinde sadece tuğla malzeme tercih edilmişti (Res. 5). Batı cephedeki üst örtüye kadar ulaşan minarenin kaidesi, kare planlı olup oldukça yüksek tutulmuştu. Minarenin kaidesi gibi pabuç kısmı da oldukça sadedir. Pabuç kısmından daire kesitli taş bir kaval silme ile minarenin gövdesine geçilmekte idi. Minarenin gövdesi silindirik formlu olup buradan daire kesitli taş silme ile şerefeye geçilmekteydi (Res. 6). Şerefenin altında tuğla malzeme kullanılmış olup üzeri sıvalı ve boyalıydı. Şerife korkulukları ise oldukça sade tutulmuştu. Şerefeden sonra gelen petek kısmı da gövde gibi silindirik formundaydı. Minarenin piramidal külahının üzerinde kurşundan alemler bulunmakta idi. Minareye geçiş harimin batı duvarındaki bir açıklıktan sağlanmaktaydı. Eserin minaresi silindirik formlu ve tek şerefeli olması yönünden Trakya bölgesinde XIX. yüzyıl sonlarında inşa edilmiş Kuştepe Köyü Camii²⁴, Üsküpdere Köyü Camii²⁵, Yeni Karpuzlu Camii²⁶ ve Kurtdere Camii²⁷ minareleri ile benzerlik sergilemektedir.

Yapının kuzey cephesi tamamen sıvalı olup, diğer cephelerdekilerle aynı karakterde küçük ölçekli pencereler ile hareketlendirilmişti (Çiz. 2, Res. 7). Üst kat yani kadınlar mahfili olarak düzenlenen bölümde birbirine simetrik üç adet pencere bulunmakta idi. Alt katta ise giriş kapısının her iki yanında birer pencere uygulamasına gidilmişti. Pencereler dikdörtgen formlu olup üstü basık kemerli olarak düzenlenmişti (Res. 8). Pencerelerin etrafı kesme taş ile çerçevelenerek belirginleştirilmişti. Üst kat ve alt kat pencereleri arasında yaklaşık 1,5 m mesafe bulunmakta idi. Üst kat ve alt kat ayrımı ise kesme taş silme ile belirginleştirilmişti.

²⁰ Yıldız 2012, 322-323.

²¹ Kırçın vd. 2013, 301.

²² Çakmak vd. 2014, 167.

²³ Yıldız 2012, 325.

²⁴ Yıldız 2012, 325-326.

²⁵ Yıldız 2012, 322-323.

²⁶ Kırçın vd. 2013, 301.

²⁷ Özer 2007, 59.

Bu cephe içinde yer alan harime giriş kuzey cephe ortasındaki 183 cm x 230 cm ölçülerinde ahşap kanatlı bir kapı ile sağlanmaktaydı. Kapı açıklığı zeminden bir basamak ile yükseltilmişti (Res. 9).

Ahşap kanatlı bir kapı ile girilen dikdörtgen planlı harime içerideki pencerelerle birlikte oldukça ferah bir mekân algısı verilmişti. Harim kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen plan şemasında düzenlenmişti (Res. 10). Güney cephe ortasında bütünüyle boyalı, dışa taşıntısı olmayan mihrap yer almakta idi. Harim duvarları sıvalı ve boyalıydı. Harimin içerisinde batı duvarına bitişik olarak yer alan ahşap merdiven ile asma kata çıkılmakta idi. Asma kat şeklinde olan üst kat ahşap malzemeden yapılmıştı. Harim üst örtüsünün duvarlara oturması ve mekânın ayaklar ile bölünmemesi, cami iç mekânında ibadet bütünlüğü ve ferahlık sağlamaktaydı. Mevcut fotoğraflardan yapının üzerinin düz tavan ile örtülü olup Marsilya tipi kiremit kaplı kırma çatı ile örtülü olduğu anlaşılmaktadır.

Koyunyeri Köyü Camii, Edirne’de XIX. yüzyılın sonlarında yaptırılmış Yeni Karpuzlu Camii²⁸, Kırklareli’nde Kavaklı Merkez Camii (1914)²⁹, Ağayeri Köyü Camii (1897)³⁰, Üsküpdere Köyü Camii³¹, ile Tekirdağ’da XX. yüzyıl başlarında yaptırılan Emir Yakup Köyü Camii³² ve Kurtdere Camii (1893)³³ ile Anadolu’da Kastamonu Tevfikiye Camii (1908-1916)³⁴ ve Beypazarı Dudaş Köyü Eski Camii (XX. yüzyıl başları)³⁵ ile plan ve üslup yönünden benzerlik göstermekte, bu bakımdan da XIX. yüzyıl sonlarında yaptırılmış olabileceği düşünülmektedir.

Cami mimari ve üslup özellikleri açısından II. Abdülhamit dönemi mimarisi üslubunu yansıtmakta idi. Kırklareli’nde 1904 yılında Sultan II. Abdülhamit tarafından yaptırılan Üsküpdere Köyü Camii³⁶, dikdörtgen planlı ve kırma çatılı bir yapıdır. 1901-02 yıllarında Sultan II. Abdülhamit tarafından yaptırılan Kırklareli Pehlivan Köyü Camii³⁷ ise düz tavanlı, kırma çatılı ve tek şerefeli bir yapıdır. Yapılar plan kurgusu, pencere düzeni ve malzeme özellikleri ile Koyunyeri Köyü Camii ile benzer özellikler göstermektedir. Her üç yapı da son dönem Osmanlı mimari özelliklerini taşımaktadır. Bu bakımdan incelediğimiz Koyunyeri Köyü Camisinin de II. Abdülhamit döneminde yaptırılmış olabileceği düşünülmektedir.

Değerlendirme ve Sonuç

Koyunyeri Köyü Camii inşa tarihi ile ilgili yukarıda da belirttiğimiz üzere herhangi bir yazılı metne ulaşılamadığı için caminin hangi tarihte ve kim tarafından yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte Başbakanlık Osmanlı Arşivleri’nde yapmış olduğumuz araştırmalarda yapıya ait bazı belgelere ulaşılmıştır. Toplam da iki adet olan bu belgelerin her ikisi de yapının tamir kayıtlarına ilişkin tutulmuş olan belgelerdir. H. 1324 / M. 1908 tarihli olan belgelerde aynı tarihlidir. Bu belgelere göre 1908 tarihinde Koyunyeri Köyü Camisinin ayakta olduğunu buna karşın onarıma ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır.

Belgelerden ilki *Hazine-i Hassa-i Şahane-i Nezaret-i Celilesine* diye başlamaktadır. Buradan da yapının onarımın padişahın doğrudan doğruya özel gelirinden karşılanacağı anlaşılmaktadır. Belgenin devamında *Ferecik Nahiyesine bağlı Koyunyeri Köyü Cami* ismi

²⁸ Kırçın vd. 2013, 301.

²⁹ Yıldız 2012, 322.

³⁰ Çakmak vd. 2014, 167.

³¹ Yıldız 2012, 322-323.

³² Keskinel 2014, 148.

³³ Özer 2007, 59.

³⁴ Aksungur 2012, 133.

³⁵ Bozkurt 2004, 117-118.

³⁶ Yıldız 2012, 322-323.

³⁷ Yıldız 2012, 325.

geçmektedir. Yine buradan da Koyunyeri Köyü Camisinin o yıllarda Ferecik'e bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Bilindiği üzere Ferecik bugün Yunanistan'ın Batı Trakya sınırında yer alan önemli kentlerinden birisidir. Kent ile yapının bulunduğu Koyunyeri Köyü arasındaki mesafe ise yaklaşık 20 km kadardır. Burada Koyunyeri Cami Şerifinin tamir masraflarına ait bir çizelgede bulunmaktadır. Bu çizelgeye göre *Koyunyeri Karyesindeki mekteple beraber genişletilen Cami-i Şerifin mühendis Mehmed Efendi tarafından yapılan keşifnamede dâhil olmayan tamirat işlerinin olduğu belirtilmiştir. Bu mezkurenin icrası ise elzem bulunan iki kısmın tamiratını içermektedir ve tamirat masrafları 240 kuruş* olarak hesaplanmıştır. Ayrıca yine minarenin dökülen sıvalarının da tamir olması gerektiği belirtilmiştir. Belgede adı geçen Mühendis Mehmed Efendi, caminin ve mektebin bu fiyata yaptırılabilceğini belirtmekte ve 7 Eylül 1908 tarihini vermektedir. Buradan anlaşıldığı kadarıyla bu belgenin inşaat ve tamirata mahsus keşif defteri olduğu anlaşılmaktadır³⁸. Bununla birlikte yapının hemen yakınında bir mektep de olduğu bilinmekteyse de bu mektep 1985 yılında tamamen ortadan kalkmıştır.

Diğer belge de bir önceki belgenin benzeri şeklinde düzenlenmiştir. Burada da yine *Hazine-i Hassa-i Şahane-i Nezaret-i Celilesine* diye başlamaktadır. Ferecik Emlak-ı Hümayun İdaresi Müdürlüğü tarafından yazılan belgede daha önce yapılmış olan incelemede eski mühendisin minarenin dökülen sıvalarıyla kiremit aktarma masraflarını cetvele dahil etmediği anlaşılmış ve bu masrafların da yaklaşık 240 kuruş tuttuğu ve tamiratın bu masraf ile tamamen bitirileceği bildirilmektedir³⁹.

Bu iki belgeden anlaşıldığı kadarıyla yapının 1908 yılından önceki bir tarihte yapıldığı 1908 yılında ise onarıma ihtiyaç duyduğu ve onarımın doğrudan padişahın özel gelirinden karşılandığı anlaşılmaktadır.

Yapı uzun süre kullanılmış ancak 1980'li yılların sonuna doğru üst yapısı çökmeye başlamıştır. Yavaş yavaş harap olan cami ibadet edilemez hale gelince, 1994 yılında caminin bitişiğine köy sakinleri tarafından yeni bir cami yaptırılmıştır. Yapının tehlike arz etmesi nedeniyle köy halkı ve muhtarlığı tarafından 2018 yılında etrafa tehlike saçtığı belirtilerek yıkım kararı alınmıştır. Yapıdan günümüze hiçbir kalıntı kalmamıştır (Res. 11).

Yapı plan bakımından incelendiğinde dikdörtgen planlı bir harim ile bunun batısında yer alan tek şerefeli bir minareden meydana gelmekte idi. Bu plan tipi geç dönem Osmanlı mimarisi mahalle mescitlerinin tipik bir uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cami ile ilgili yapmış olduğumuz restitüsyon denemesinde yapının özgün olarak dikdörtgen planlı kubbesiz kırma çatı örtülü ve tek minareli olarak tasarlandığı gerek yapının mekân boyutları gerekse incelenen kalıntılara dayanılarak söylenebilir. Bununla birlikte yapının batı cephesine bitişik yer alan tek şerefeli silindirik minare uygulaması da Türk mimarisinde çok fazla tercih edilen bir plan şekli olarak ön plana çıkmaktadır.

Caminin çatısı, üst kat mahfili son yıllara kadar tamamen yıkılmış olup, kapı ve pencereleri kırılmış vaziyette idi. Caminin cephe duvarlarındaki sıvalarda da dökülmeler görülmekteydi. Duvarlarda yer yer çatlamlar meydana gelmişti.

Eserde inşa malzemesi olarak Keşan'a özgü Keşan taş ocaklarından çıkarılan yeşilimtırak renkli kalitesi düşük kesme taş kullanılmıştı. Keşan'da Hersekzade Ahmet Paşa Camisinde de tüm cephelerde bu yeşilimtırak kesme taş malzeme kullanıldığı görülmektedir⁴⁰.

³⁸ BOA, ML. EEM. 700- 93- 11, Belge Tarihi: H. 1324.

³⁹ BOA, ML. EEM. 704- 94-11, Belge Tarihi: H. 1324.

⁴⁰ Karademir 2012, 69.

Yapıdaki pencere sistemi tek ve çift kademeli uygulaması ile dikkat çekmektedir. Tek kademeli pencereler sivri kemerli ve büyük ölçekli, çift kademeli pencereler ise basık kemerli ve küçük ölçekliydi. Pencerelerin etrafı kesme taş ile belirginleştirilmişti. Kemer kilit taşları dışarı taşındı. Tekirdağ Kurtdere Camii'nde⁴¹, kuzey cephede giriş açıklığının her iki yanında çift kademeli basık kemer uygulaması, doğu ve batı cephelerde sivri kemerli ve basık kemerli pencere uygulamasının bir arada yapılması, güney cephede iki adet büyük ölçekli sivri kemerli pencereye yer verilmesi Koyunyeri Köyü Camii pencere sistemi ile büyük oranda benzerlik göstermektedir.

Yapıldığı dönemin ince sanat üslubunu ve zevkini yansıtan II. Abdülhamit dönemi camisi ne yazık ki günümüze ulaşamamış önemli kültür mirası örneklerinden birisi olarak hatırlanacaktır. Cami olarak kullanıldığı zaman kırma çatı örtülü harimi ile tek minareli olduğu, 1980'li yılların sonunda üst yapısı çökünce kullanılamaz bir hale dönüştüğü anlaşılmaktadır. Günümüze maalesef ulaşamayan yapının XIX. yüzyıl sonlarında yapılmış olması ve döneminin taşra üslubunu yansıtmaması bakımından önemlidir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları:

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dosya/ Gömlek 700/ 93

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Dosya/ Gömlek 704/ 94

Araştırmalar

Aksungur, Ç. H. 2012, *İnebolu'da Türk Mimarisi (19. Ve 20. Yüzyıl)*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri.

Anonim, 2013, *İpsala Tanıtım Rehberi*, İpsala.

Avramea, A. 1999, "MÖ 2. Yüzyıl ile MS 6. Yüzyıl Arasında Via Egnatia'nın Güzergahı ve İşlevi", *Sol Kol, Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)*, İstanbul, Türk Vakfı Yurt Yayınları, 4-7.

Baykal, B. S. 1965, "Edirne'nin Uğramış Olduğu İstilalar", *Edirne (Edirne'nin 600. Fethi Yıl Dönümü Armağan Kitabı)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 179-183.

Beksaç, E. - Beksaç, Ş. N. 2012, "Keşan ve Çevresi'nin Trakya'nın Erken Tarihi'ndeki Yeri", *Keşan'ın 500. Yılına Tanıklık Eden Tarihi Bir Yapı Hersekzade Ahmet Paşa Camii Sempozyum Bildirileri ve Etkinlikler 15 Nisan 2011*, Keşan, 26.

Bozkurt, T. 2004, *Beyazır'daki Türk Devri Yapıları*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Broquiére, B. 2000, *Bertrandon de La Broquiére'in Deniz Aşırı Seyahati* (Çev. İlhan Arda), İstanbul, Eren Yayıncılık.

Çakmak, H. vd. 2014, *Kırklareli Kültür Envanteri*, Kırklareli, Kırklareli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

⁴¹ Özer 2007, 59.

Dağlı, Y. - Kahraman S. A. - Sezgin İ. 2001, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi V. Kitap*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Gökbilgin, M. T. 1994, “Edirne”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 10, Ankara, 425-431.

Karademir, M. 2012, “Keşan’da Bir Osmanlı Hatırası: Hersekzade Ahmet Paşa Camii”, *Keşan’ın 500 Yılına Tanıklık Eden Tarihi Bir Yapı Hersekzade Ahmet Paşa Camii Sempozyum Bildirileri ve Etkinlikler 15 Nisan 2011*, Keşan, 69.

Karademir, M. 2020, “Keşan’da Bir Kültür Mirası: Eski Hamam”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 43, 310-326

Kayıcı, H. 2017, *Arşiv Belgeleri ve Sâlnâmelere Göre İpsala*, Edirne, Ceren Yayınevi.

Keskinel, B. 2014, *Tekirdağ Kültür Envanteri*, Tekirdağ, Tekirdağ Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

Kırçın, S. vd. 2013, *Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri II*, Edirne, Edirne Valiliği.

Mansel, A. M. 1965, “İlkçağ’da Edirne”, *Edirne (Edirne’nin 600. Fetih Yıl Dönümü Armağan Kitabı)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 22.

Özer, M 2007, “Tekirdağ-Saray’daki Osmanlı Dönemi Yapıları”, *Yöre*, 8/89-90-91-92, 57-85.

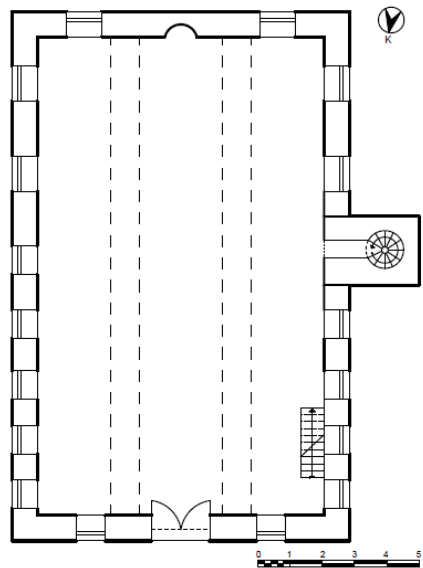
Peremeci, O. N. 1939, *Edirne Tarihi*, İstanbul, Resimli Ay Matbaası.

Umar, B. 2003, *Trakya*, İstanbul, İnkılap Kitabevi.

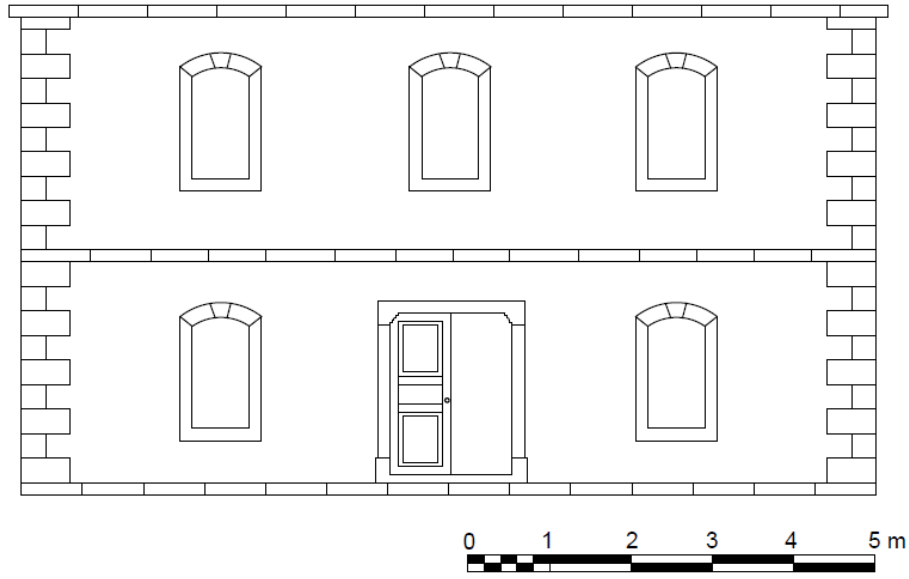
Yıldırım, B. 2020, “Balkan Savaşlarında İpsala, Keşan ve Havalisinin İşgali ve İstirdatı”, *Her Yönüyle İpsala*, Edirne, Trakya Üniversitesi Yayınları, 189-205.

Yıldız, A. 2012, “Kırklareli Tarihi Camiler’in Mekânsal Analizi ve Korunma Durumları”, *1. Ulusal Cami Mimarisi Sempozyumu (Gelenekten Geleceğe Cami Mimarisinde Çağdaş Tasarım ve Teknolojiler)*, 313-332.

Çizimler

Çiz. 1: Koyunyeri Köyü Camii, Planı

Çiz. 2: Koyunyeri Köyü Camii, Kuzey Cephe Görünümü

Resimler

Res. 1: Koyunyeri Köyü Camii, Genel Görünüm

Res. 2: Koyunyeri Köyü Camii, Doğu Cephesi

Res. 3: Pencerelelerin Kemer Karnında Tuğla Kullanımı

Res. 4: Koyunyeri Köyü Camii, Güney Cephesi

Res. 5: Koyunyeri Köyü Camii, Batı Cephe ve Minaresi

Res. 6: Silindirik Formlu Minarenin Gövdesi

Res. 7: Koyunyeri Köyü Camii, Kuzey Cephe

Res. 8: Basık Kemerli Dikdörtgen Pencere Formu

Res. 9: Caminin Giriş Kapısı

Res. 10: Koyunyeri Köyü Camii, Harimi

Res. 11: Koyunyeri Köyü Camisinin Bugünkü Yeri